

دیداری از سرچشمهٔ افوس : قدمگاه مولا صاحب الامر علیه السلام

موقعیت جغرافیایی افوس

در میان پیش کوه‌های داخل زاگرس مرکزی و در غرب استان اصفهان شهر زیبا و کوچک افوس قرار دارد شهری گرجی تبار با نامی که از منطقه قفقاز جنوبی اخذ شده است .

شهر افوس در ۲۸ کیلومتری مرکز فرمانداری شهرستان فریدن و از توابع بخش بوئین و میاندشت و هشت کیلومتری جاده لرستان و خوزستان واقع شده است این شهر از طرف شرق به داران و از طرف غرب به شهرستان الیگودرز، همچنین از سمت شمال به مرکز بخش بوئین میاندشت و از سمت جنوب به فریدونشهر منتهی میشود .

افوس در دامنه کوه‌های بلندی قرار دارد، قله‌های مهم آن: هشتاد (۳۹۰۴ متر)، کوه سنبله (۳۸۱۴ متر) در شرق آن، کوه دیگوله (۲۷۲۴ متر) در شمال غربی آن، سفید کوه (۲۵۹۹ متر) در جنوب غربی آن، و کوه قبله یا افوس (۳۳۷۵ متر) در شمال شرقی آن، سیاه کوه (۳۲۹۰ متر) در جنوب آن، و کوه کم ارتفاع سیخه (زندان) در جنوب شرقی آن، می باشد.

این قله‌ها مجموعاً رشته‌کوه‌های را تشکیل می‌دهند که به رشته کوه آخوره معروف هستند. و خط‌الراس آن از شمال فریدون شهر شروع شده و به سمت شمال غربی ادامه می‌یابد.

از جاذبه‌های دیگر این منطقه چشمه سارها و رودخانه‌های متعددی است که از دامنه کوه‌های آن روان است. از جمله:

رودخانه سرداب که آب چشمه سرداب و آب چشمه لنگان در دامنه‌های شمال شرقی و شمالی شاهان کوه را جمع‌آوری می‌کند و در ادامه خودش رودخانه وهرگان را تشکیل می‌دهد و در دره‌ای جریان

می‌یابد که دو رشته شاهان کوه و آخوره را از هم جدا می‌کند. آب این رودخانه از سر شاخه‌های اصلی رودخانه رودبار لرستان می‌باشد. که در حال حاضر سد رودبار لرستان بر روی آن در دست ساختمان است

. رودخانه رودبار خود یکی از سرشاخه‌های اصلی رود بزرگ زالکی است که در نهایت به رودخانه دز می‌پیوندد. رشته کوه آخوره و قله آن کوه هشتاد همراه با کوه‌های دیگر آن مانند افوس در حقیقت متعلق به بخشی از کوهستان بزرگ زاگرس هستند که در نتیجه گسترش این کوهستان بزرگ از استان لرستان به سوی استان اصفهان

پدید آمده است و همگی تماماً در داخل استان اصفهان قرار دارند.

نکته جالب در مورد رشته کوه آخوره آن است که آب‌های دامنه‌های این رشته به سه حوضه آبریز جداگانه منتهی می‌شوند، آب‌های دامنه‌های جنوبی آن به رودخانه سرداب و در نهایت به حوضه آبریز دز، کارون و خلیج فارس منتهی می‌شود، آب‌های دامنه‌های شرقی آن از جمله چشمه پر آب افوس به سمت دریاچه سد زاینده رود

جریان می‌یابند و در نهایت به حوضه آبریز باتلاق گاوخونی می‌رسند و آب‌های دامنه‌های شمالی آن پس از پیوستن به هم از زیر پل نوغان واقع بر جاده اصلی داران - الیگودرز عبور کرده به سمت دریاچه سد گلپایگان جریان می‌یابند و در نهایت به حوضه آبریز دریاچه نمک قم می‌ریزند.

تاریخ روستا یا شهر: افوس فراتیکن (پرتیکان) ساتراپی (استان بزرگ) است که پارسیان از چراگاهها و آبشخور فراوان آن لشکریان و سپاهیان خود را به سوی دشمنان بر می انگیزند . (نقل از هرودوت مورخ یونان) فراتیکن یا فریدن امروزی یکی از مهمترین ایالات ایران باستان بوده که از طرف شرق تا ناحیه (گی) (گی آن) یا سپاهان و از سوی غرب تا ساتراپ اکباتان (همدان) و جهت شمالی آن تا سرزمین (رگا) یا (ری) و از سوی دیگر تا آنتشان (خوزستان و ایلام) گسترده بوده است . در دوره ایران اسلامی محل زندگی و بیلاق کوچ نشینان بود و نواحی غربی فریدن بخصوص منطقه افوس برای دامداران و شکارچیان ، محل مناسبی محسوب میگردد تا بتوانند از نعمت های خدادادی آن به وفور برخوردار شوند. درسال ۶۳۱ هـ ق محدودۀ افوس توسط مغولان لگد کوب و مدتی طبیعت و چراگاههای آن محل استقرار خیمه های مغولی (یورت) بوده است و قبایل منطقه باجگزار و مطیع مغولان شدند اگر چه برخی از آنان کوهها را مامن خود نمودند اما پس از مغولان جوامع کوچک انسانی منطقه طی زلزله سال ۷۸۴ هـ.ق از هم فرو پاشید و پیامد آن با حمله ملخ و قحطی جمعیت و بافت اجتماعی آن به شدت مورد تهدید قرار گرفت و خرده فرهنگ های منطقه افوس دچار تزلزل گردیده و به انهدام گرائید .

با طلوع حکومت محلی فضلویان (لر بزرگ) بیشتر زمینهای منطقه که کاملاً تخریب شده بود و ضررهای گرانباری مردم را تهدید می نمود وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم تغییر کرد و تقریباً بهبود یافت . و با ظهور صفویان آرامش از دست رفته باز آمد و کم کم طهماسب اول سواران و نیروهای نظامی خاص و ویژه ای را به این منطقه گسیل داشت تا امنیت منطقه افوس را تأمین نموده و از حملات لرها جلوگیری نمایند، در زمان شاه عباس اول زمینهای منطقه افوس جزء املاک شاهي (خالصه) قلمداد و محاسبه شد تا نیرو های مهاجر کوچرو نتوانند از طریق این ناحیه کوهستانی اصفهان پایتخت دولت صفوی را مورد حمله قرار داده و ارتش نو بنیاد شاه عباس اول از ثمراتش بهره مند شوند. سال ۱۰۲۴ هجری قمری شاه قدرتمند صفوی (شاه عباس اول) با کوچاندن گرجیان از گرجستان جنوبی (ایران) و نواحی قفقاز به منطقه فریدن و افوس و اسکان آنها سعی نمود به اهداف متعدد خود و از جمله آرامش پایتخت دست یابد . این اقدام ناحیه افوس و مناطق همجوار آنرا درطرحی نو متجلی ساخت روستاهای کوچک و بزرگی پدیدار شد که بیشتر آنها یا بصورت قلعه ای و برخی به صورت دفاعی بودند گرجیان مجموعه هسته های اجتماعی پراکنده ناحیه افوس را با خود همراه ساخته و در محل فعلی آن روستای بزرگ به گونه قلعه ای و تلفیقی از معماری ایرانی و گرجی بر پای داشتند و با آشنایی تدریجی با معارف اسلامی به مرور زمان مسلمان شدند و به دست خودشان کلیساهای ساده خود را به مسجد تبدیل کردند . پیشرفتهای حاصل از این عملکرد باعث به هم خوردن توازن سیاسی اجتماعی منطقه شد و رفتارهای خصومت آمیزی بین نیروهای قدرتمند گرجی افوس و نیروهای ترک نژاد و لرها پدید آمد و با سقوط صفویان و حملات افاغنه و به دنبال آن ظهور افشاریه، ناهمانگی و عدم امنیت در این ناحیه شدت یافت و حکام زند پس از آنها این ناحیه را به آشوب کشانیدند و تحولات اجتماعی و انسانی را که آنها باعث شدند نمیتوان به فراموشی سپرد، حملات لرها به مناطق گرجیان و جانبداری کریمخان از لرها، که موجب شد خاندان زند برای اقتدار هم نژاد خود گرجیان را سرکوب نموده و تحولات دامنه داری برای سالهای بعد باعث شدند. کشتار و غارت و سوزاندن روستاها و مزارع مردم منطقه فریدن و افوس توسط لشکریان کریم خان زند؛ از وی (که وجهه محبوبی در نزد فارسیهای ایران دارد) جهره ای همچون جنکیز برای مردم منطقه ترسیم کرده است. درتحولات سیاسی مشروطه و فتح تهران گرجیان به عنوان بخشی از نیروهای بختیاری شرکت نمودند و در نوگرایی و تجدید خواهی ایرانیان سهیم گردیدند درآغاز حکومت پهلوی آرامش و امنیت در منطقه افوس و نقاط حاشیه آن استقرار یافت و دردهه های بعد اولین ادارات دولتی مانند مدرسه و پستخانه و مراکز سوخت رسانی در این ناحیه بوجود آمد. در عهد جمهوری اسلامی پیشرفتهایی در این شهر به وقوع پیوست از جمله: در زمینه های برق رسانی راهسازی، مخابرات، بهداشت و درمان ، کشاورزی ، آموزش و پرورش ، ارتباطات ، مددکاری اجتماعی، گازرسانی ، و.. مردم سامان یافتند و طی جنگ تحمیلی دهها شهید گرانقدر و جانباز سرافراز و آزاده را تقدیم اسلام نموده است.

مسکن و معماری افوس نوع

مصالح ساختمانی به کارگرفته شده در مساکن قدیمی افوس بیشتر سنگ و گل و چوب و خشت بوده است که سقف چوبی آنها به صورت شیروانی و به گونه ای ساخته می شده است که راس مخروطی پشت بام به سوراخی منتهی میگردد که به آن فضای پذیره می گفتند، دیوارهای قطور سنگی فضای باز درونی خانه ها را از یکدیگر جدا نموده و حیاطهای مشجر آنها را خوش نما می ساخت و دربهای چوبی کنده کاری تزئین شده اطافهای تودرتو را به یکدیگر متصل می ساخت ورودی منازل اتاق بسیار بزرگی برای مهمانان و پذیرائی اختصاص داده می شد که به آن (دار بازی) گفته میشد محاورصلي ساختمان بر روی ستونی محکم از چوب و سنگ استوار بود که به آن ددابوزی یا مادر ستون اطلاق میگردد انبارهای کوچکی به نام تاپو، غلات ، مواد غذایی ، آرد و دیگر مایحتاج گرجیان را در پستوی ساختمانها حفاظت و نگهداری می نمودند منازل و ساکن گرجیان بصورت چسبیده و متصل به هم به کوچه های تودرتو وصل میگرددند اکنون این معماری متحول گردیده و به شکل جدید ظهور یافته است.

دامنه کوه قبله و سر چشمه افوس قدگاه حضرت مولا صاحب الامر علیه السلام بوده است.

منظره دامنه کوه قبله و سر چشمه افوس <<<

by Alireza Mehrani and Amir Alafshani

و الحمد لله رب العالمين